

לבוב

(רוסית: Lvov פולנית; Lwow גרמנית: Lemberg). עיר בגליציה המזרחית; כיום בירת מחוז (אובלסט) במערב אוקראינה. עיר תעשייה, מרכז תרבות ואוניברסיטה עתיקה. נוסדה במאה ב-13. ב-1772-1918 היתה ל" בשלטון אוסטריה, ובין שתי מלחמות העולם – עיר מחוז בפולין העצמאית. ערב מלחמת העולם השנייה ישבו בה 340,000 נפש. יהודים ישבו בל" מאז המאה ה-14, וקהילת ל" היתה השלישית בגודלה בפולין העצמאית. ב-1939 ישבו בל" 110,000 יהודים. האנטישמיות בל" היתה חזקה ופעילה, בין השאר משום שהפולנים והאוקראינים האשימו כל אחד את היהודים בתמיכה בצד היריב. ערב מלחמת העולם השנייה היתה ל" מרכז תוסס של פעילות בתחומי התרבות והחינוך, וכן של פעילות פוליטית ענפה של חרדים, חסידים, ציונים, בונדיסטים וקומוניסטים.

שלושה שבועות אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה נכנסו הסובייטים לל" וסיפחוה יחד עם כל גליציה המזרחית. השלטון הסובייטי פירק את מוסדות הקהילה, אסר פעילות מפלגות, הלאים מפעלים, רכוש גדול ומסחר סיטונאי, צימצם את המסחר הקמעונאי ואירגן בקואופרטיבים את בעלי המלאכה. עם זאת התנהלו חיי תרבות ערים. בעיר הצטופפו יותר מ-100,000 פליטים יהודים ממערב פולין, הכבושה בידי הגרמנים, אך בקיץ 1940 הוגלו רבים מהם לירכתי ברית-המועצות. לאחר פלישת הגרמנים לברית המועצות ב-22 ביוני 1941 נמלטו כעשרת אלפים יהודים מל", עם הצבא הסובייטי הנסוג מן העיר. ב-30 ביוני 1941 כבשו הגרמנים את ל". בו ביום החל רצח יהודים בידי אינצגרופה C, בידי חיילים גרמנים וכן בידי הלאומנים והאספסוף האוקראיני. הגרמנים והאוקראינים הפיצו שמועות כאילו נטלו היהודים חלק בהריגת אסירים פוליטיים אוקראינים, שגופותיהם נמצאו במרתפי המשטרה הפוליטית הסובייטית (NKVD). בארבעת ימי הפרעות, עד 3 ביולי 1941, נרצחו כ-4,000 יהודים. ב-8 ביולי נצטוו היהודים, מבני 14 שנה ומעלה, לשאת על זרועם הימנית סרט לבן ועליו מגן דוד כחול. בימים 25-27 ביולי 1941 שוב פרעו האוקראינים ביהודים ורצחו 2,000 נפש. הטבח כונה 'ימי פטלורה' לציון זכרו של פטלורה שנהרג ב-1926 בידי יהודי.

בסוף יולי 1941 הוקם בעיר ועד יהודי זמני ובו שבעה אישי ציבור בולטים. כעבור זמן קצר הורחב הוועד והפך ליוזנטרט ובראשו עמד ד"ר יוסף פרנס. מראשית כהונתו בתפקיד זה הצטיין פרנס בהגנה על האינטרסים של בני הקהילה וסופו ששילם על כך בחייו. באוגוסט 1941 נדרשו יהודי ל" לשלם דמי כופר בסך 20 מיליון רובל. בני הערובה שנלקחו להבטחת התשלום הוצאו להורג למרות שהכסף שולם במועד שנקבע. נוסף לגזל רכוש היהודים וגיוס לעבודות כפייה הועלו בקיץ 1941 באש בתי כנסת והוחל בהרס בתי העלמין

היהודיים. בסתיו אותה שנה גברו דרישות הגרמנים לעובדי כפייה יהודים לסלילת כבישים, לבניית גשרים ולעבודה במחנות צבא. בספטמבר 1941 אורגנה ליד היודנרט המשטרה היהודית. בין תפקידיה בראשית פעולתה היו: שמירה על הסדר והניקיון ברחובות היהודים, החרמת חפצים לסיפוק דרישות הגרמנים וליווי אנשים לעבודות כפייה.

בסוף אוקטובר 1941 רצחו הגרמנים את יושב ראש היודנרט יוסף פרנס בשל סירובו למסור אנשים למחנה ינובסקה שהוקם אז, ובמקומו מונה אברהם רוטפלד. ב-8 בנובמבר 1941 פרסמו הגרמנים צו בדבר הקמת הגטו ועל היהודים היה לעבור לשטח שנועד לו עד 15 בדצמבר 1941. בעת המעבר לתחום הגטו נהרגו ליד הגשר ברחוב פלטבנה (Paltewna), כ-5,000 קשישים וחולים. המעבר לגטו לא נסתיים במועד שנקבע, אך אלפים רבים רוכזו בשטח הגטו ברובע זאמארסטינוב (Zamarstynow) וקלפארוב (Kleparow).

בחורף 1941/42 החלו שילוחים של יהודי ל" למחנות העבודה שבלאצקי מורובנה (Lacki Murowane), הרמאנוב (Hermanow) ויניקי (Vinniki), יאקטורוב (Jaktorow), קאמיונקה סטרומילובה (Kamionka Strumilowa) וסקולה (Skole). בפברואר 1942 מת אברהם רוטפלד, ובמקומו מינו הגרמנים את הנריק לנדסברג ליושב ראש היודנרט. במרס 1942 נדרש היודנרט להכין רשימות להעברת יהודים 'מזרחה לעבודה'. משלחת של רבני העיר ניסתה להשפיע על לנדסברג שלא לשתף פעולה עם הגרמנים בהכנת הרשימות ובאיסוף האנשים, ואולם, הוא לא נענה להם, בטענה שהתערבות ישירה של הגרמנים בגירוש תגרום את מותם של רבים יותר. באקציה ההיא, שהתחילה ב-19 במרס 1942 וארכה עד סוף החודש, הובלו למחנה ההשמדה בלז'ץ כ-15,000 יהודים. באביב 1942 עשו יהודי ל" מאמצים למצוא עבודה במפעלים החיוניים למשק הגרמני, בתקווה שהדבר יבטיחם מפני הגירושים הצפויים.

ב-8 ביולי 1942 נחטפו כ-7,000 יהודים חסרי אישורים ממקומות עבודה, הוכנסו למחנה יאנובסקה ושם נרצחו. ב-10 באוגוסט 1942 החלה 'האקציה הגדולה'. היא נמשכה עד 23 באוגוסט ובמהלכה שולחו לבלז'ץ כ-50,000 איש. בתחילת ספטמבר 1942 הועברו לגטו אחרוני היהודים שעד אז התגוררו מחוצה לו, שטחו צומצם מאוד וגבולותיו נסגרו. באותם ימים תלו הגרמנים את לנדסברג וקבוצת עובדי המועצה היהודית והשוטרים היהודים, ובמקומו של לנדסברג מונה אדוארד אברזון ליושב ראש היודנרט.

בנובמבר הוצאו מן הגטו 5,000-7,000 'בלתי פרודוקטיביים', מקצתם הועברו למחנה יאנובסקה והאחרים הובלו לבלז'ץ. לקראת סוף 1942 קיבל גטו ל" צביון של מחנה עבודה. האנשים רוכזו בגושי בתים לפי השתייכות למקומות העבודה. על מחוסרי אישורים ממקומות עבודה נערכו מצודים והם הוצאו להורג בקבוצות.

בינואר 1943 הפך הגטו רשמית למחנה עבודה: 'Julag' (Judenlager). בתחילת אותו חודש הוצאו להורג כ-10,000 יהודים שהוגדרו 'בלתי חוקיים' בשל העדר אישורים ממקומות עבודה. ב-30 בינואר חוסל היודנרט ורוב חבריו נרצחו. בראש המחנה הועמד אובריודה (Oberjude, 'יהודי ראשי'), להיות מקשר בין שרידי הגטו המחנה ובין השלטונות. ב-17 במרס 1943 נרצחו כ-1,500 יהודים, רובם באיזור פיסקי (Piasky) בקרבת העיר, ובאותה עת שולחו לאושוויץ כ-800 יהודים. במאי 1943 הוחש טבח שרידי קהילת ל'. במקומות עבודה נעשו סלקציות, והושארו בהם רק 'חיוניים ביותר', והיתר הוצאו להורג.

ב-1 ביוני 1943 החלה האקציה לחיסול הסופי של הגטו-המחנה. הגטו הוקף ביחידות המשטרה הגרמנית והאוקראינית ונמנעה כול אפשרות להימלט ממנו. יחידות משטרה אחרות נכנסו לגטו במטרה לרכז את כל יושביו. ואולם, הגרמנים ועוזריהם האוקראינים נתקלו בהתנגדות: הוטלו עליהם רימונים ובקבוקי תבערה, ומכמה מוקדי התנגדות נורו יריות. תשעה גרמנים ואוקראינים נהרגו וכ-20 נפצעו. הגרמנים נרתעו מלהיכנס לבתים והתחילו לפוצץ את המבנים או להעלותם באש כדי להשמיד את המסתתרים בהם או לאלצם לצאת מן המחבואים ולהתמסר.

בעת חיסול הגטו נתפסו כ-7,000 נפש והועברו למחנה יאנובסקה, ובמהרה הוצאו להורג. בשטח הגטו מצאו את מותם כ-3,000 יהודים. חיסול הגטו נמשך עד 20 ביוני 1943, אך גם בסוף יוני ובחודש יולי נמשכו החיפושים אחרי יהודים המסתתרים בין חורבות הגטו.

מאמצע שנת 1942 ובעיקר לאחר 'האקציה הגדולה' באוגוסט אותה שנה היו בגטו ל' נסיונות להתארגנות מחתרית. קבוצות צעירים השתדלו להשיג נשק להתנגדות חמושה. לקראת סוף 1942 ביקשה אחת הקבוצות לצאת מן הגטו ליערות שבסביבה ולארגן שם מוקדי פעילות נגד הגרמנים ועוזריהם. הניסיון נכשל ורוב אנשי הקבוצה חוסלו בדרכם ליער. גם זאת נמשכו המאמצים לצאת ליערות בסביבת ברודי (Brody). באחד המקרים נתפסה מכונית שהסיעה את אחת הקבוצות ליער וכול חבריה נפלו בידי הגרמנים. התעורר חשד שהנהג הפולני, שאמור היה להביאם ליער, הוא שהסגירם. נסיונות להתארגנות להתנגדות נגד הגרמנים היו גם באחת מיחידות המשטרה היהודית. במחנה העבודה ברחוב צ'וארטאקוב (Czwartakow) שבו הועסקו מאות יהודים פעלה קבוצת מחתרת בראשותו של טאדק דרוטורסקי. במרס 1943, כשעלו הגרמנים על עקבות הקבוצה, ירה מפקדה באיש המשטרה הגרמנית והרגו. בגטו הוציאו אנשי 'השומר הצעיר', ביוזמתו של מיכאל הופמן, עלון מחתרתי. במרס 1943 גברו המאמצים לפרוץ את גדרות היולאג ולהגיע אל היערות כדי ליצור קשר עם הפרטיזנים באיזור. בין הפעילים בתחום זה היה המשורר היידישאי יעקב שודריך; הוא הצליח לצאת עם אחת הקבוצות ליער, אך שם מצא את מותו. אין לדבר על קיומה של תנועת התנגדות מאורגנת ומגובשת בגטו ל', אך היו גילויים נרחבים ומגוונים של פעילות נגד הגרמנים ועוזריהם.

